

Asia: VN/33762/2023

Arviointimuistio terveydensuojelulainsäädännön kokonaisuudistusta varten

Lausunnonantajan lausunto

Yleistä arviointimuistiosta

Asiakokonaisuus on laaja, ja arviointimuistio kattaa kattavasti mahdolliset päällekkäisyydet ja selkeyttämisen tarpeet muun lainsäädännön kanssa. Terveydensuojelulaki ulottuu monille toimialoille ja yhteiskunnan sektoreille poikkihallinnollisesti, minkä vuoksi on tärkeää erottaa, milloin sovelletaan terveydensuojelulakia ja milloin kunkin asiakokonaisuuden erityislakia. Ehdotus lisätä säädösten perusteluihin esimerkitapauksia, jotka selventävät lakien käytännön soveltamista, on kannatettava.

On hienoa, että muistiossa korostetaan ympäristö- ja ilmastokysymysten merkityksen kasvua terveydensuojelussa. Ilmastonmuutoksen vaikutuksiin, kuten äärisäiden lisääntymiseen ja uusien taudinaiheuttajien leviämiseen, on varauduttava. Huomionarvoista on myös se, että planetaarinen terveys on noussut tärkeäksi näkökulmaksi elinympäristön terveellisyyden arvioinnissa, korostaen ihmisen terveyden ja ympäristön tilan välistä yhteyttä. Kannatettavaa olisi, että asiakokonaisuuteen liittyvää sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön osaamista vahvistettaisiin sekä perustutkinnoissa että täydennyskoulutuksilla.

Muistio tuo ansiokkaasti esille pandemian ajan vaikutukset ja sen, kuinka se korosti terveydensuojelun poikkihallinnollisen yhteistyön tärkeyttä sekä kansainvälisen yhteistyön merkitystä terveysuhkien ehkäisemisessä. On syytä muistaa, että STM on nostanut esille, kuinka Covid-19-pandemia lisäsi hoitotyön erikoisosaamisen tarpeita teho- ja anestesiahoidossa, keuhkosairauksien hoidossa, mielenterveystyössä sekä palliatiivisessa hoidossa.

Muistiossa todetaan, että terveydensuojelua toteuttavien viranhaltijoiden osaamisvaatimukset ovat vuosien varrella laajentuneet ja syventyneet merkittävästi eri valvonnan sektoreilla. Tämä kehitys on seurausta sekä kansallisen että EU-lainsäädännön tarkentumisesta, tieteellisen tiedon lisääntymisestä ympäristö- ja terveysriskien yhteyksistä sekä valvonnalle asetettujen vaatimusten monimuotoistumisesta. Osaamisen ajan tasalla pitämiseen on tarpeen suunnata riittävästi

resursseja, ja tässä tulee huomioida myös sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöön kohdistuvat tarpeet.

Luku 1 - Taustaa kokonaisuudistuksesta

Taustoitus perustelee vakuuttavasti kokonaisuudistuksen tarpeen, ottaen huomioon vanhan lain hajanaisuuden sekä muuttuneen toimintaympäristön. Uudistus mahdollistaa kansallisen ja EU-lainsäädännön yhdenmukaisuuden ja tarjoaa tehokkaat keinot nykyisten ja tulevien terveysuhkien sekä ympäristöhaasteiden kohtaamiseen. Valvonnan toimivaltuuksien rajapintojen sekä viranomaisten välisen yhteistyön selkeyttäminen on tärkeää. Riskiperusteinen valvonta on perusteltua, mikä tarkoittaa, että valvonta on sitä tarkempaa ja tiheämpää, mitä enemmän toiminnasta voi aiheutua riskiä ihmisten terveydelle.

Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön rooli ja täydennyskoulutustarpeet eri kohdin lain soveltamisessa on syytä huomioida. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöllä on muiden viranomaisten ohella tärkeä tehtävä terveellisen elinympäristön turvaamiseksi ja terveyshaittojen ehkäisemiseksi kaikissa olosuhteissa, mukaan lukien kriisi- ja häiriötilanteet.

Taustoituksessa mainitaan velvoite selvittää vaihtoehtohoitojen ja ei-lääketieteellisten esteettisiin hoitoihin liittyvää lainsäädäntötarvetta potilasturvallisuuden takaamiseksi yhdessä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa. Toimialan moninaisuudesta ja hajanaisuudesta johtuen muistion toteamus erillisestä lainsäädäntöhankkeesta kokonaisuuden tarkastelemiseksi on kannatettava. Ihoa rikkovien kauneushoitopalveluiden hygieniavaatimuksista olisi kuitenkin syytä säätää uudistuksen yhteydessä.

Luku 2 - Nykytilan kuvaus

Terveydensuojeluviranomainen ylläpitää, suojelee ja edistää terveyttä valvomalla talous- ja uimaveden laatua, julkisten palvelurakennusten ja muiden palveluiden terveydellisiä olosuhteita, hygieniaa sekä sisäilman laatua.

Terveydensuojeluviranomaisten valvomissa rakennuksissa työskentelee paljon eri alojen ammattilaisia. Tämän vuoksi on tärkeää selventää terveydensuojelulainsäädännön ja työturvallisuuslainsäädännön erityiset vastuut, jotta lainsäädännössä ei olisi päällekkäisyyttä tai ristiriitaisuutta, eikä siihen jäisi aukkoja. Sama koskee muun muassa terveydensuojelulakia, säteilylakia ja työturvallisuuslainsäädäntöä suhteessa työssään säteilylle mahdollisesti altistuviin työntekijöihin. Lakien yhteensovittaminen on tärkeää, jotta säteilyyn liittyvät riskit voidaan hallita kokonaisvaltaisesti ja toimivaltaiset viranomaiset ovat selkeästi määriteltyjä.

Yleistä

Muistio perustelee hyvin, miksi "terveydensuojelulaki" tulisi säilyttää lain nimikkeenä.

On kannatettavaa, että lain kokonaisuudistuksessa keskitytään selkeyteen ja tarkoituksenmukaisuuteen. On myös perusteltua, että tarkoitussäännös olisi jatkossakin terveydensuojelulain paras aloitus. Kuten muistiossa todetaan, lakiehdotusten tulee noudattaa perustuslakia, ihmisoikeussopimuksia ja EU:n perusoikeusvelvoitteita ja säännösten on oltava linjassa EU:n sääntelyn ja kansainvälisten suositusten kanssa, ja niiden käytännön toteutettavuus on arvioitava huolellisesti.

Luku 1 - Yleiset säännökset

Yleisesti ottaen ehdotukset lainsäädännön kehittämiseksi ovat kannatettavia.

Voimassa oleva laki ei määrittele soveltamisalaa tai sen rajouksia. On kannatettavaa lisätä nämä lain yleisiin säännöksiin.

Tartuntatautilain ja terveydensuojelulain suhteen selkeyttäminen yleislaki–erityislaki-periaatteen mukaisesti säännösten käytännön soveltamisen parantamiseksi on hyvä huomio. Tässä on huomioitava myös sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten rooli, esimerkiksi epidemioiden torjunnassa.

Muistion mukaan laboratoriopalveluiden saatavuus vaihtelee alueittain, ja häiriötilanteissa kaupallisten laboratorioiden käyttöön liittyy haasteita ja todetaan, että kunnallisille viranomaisille tulisi lisätä lainsäädäntöön velvoite varmistaa laboratorioiden saatavuus myös häiriötilanteissa, mahdollistaen poikkeaminen hankintasäännöksistä kriittisissä tilanteissa. Tämä on syytä huomioida myös laboratoriossa työskentelevien terveydenhuollon ammattilaisten työehdoissa ja osaamisessa.

Luku 2 - Viranomaiset ja niiden tehtävät

Yleisesti ottaen ehdotukset lainsäädännön kehittämiseksi ovat kannatettavia.

Muistio huomioi ja kuvaa hyvin, että lain valmistelun tulee huomioida LVV:n perustaminen sekä THL:n merkittävä rooli kansallisessa terveydensuojelussa sekä että hallintorakenne muuttuu nelipiortaisesta kolmpiortaiseksi, mikä yhtenäistää käytäntöjä ja vahvistaa valvonnan ohjausta. LVV:n perustaminen mahdollistaa valvonnan vaikuttavuuden kehittämisen, selkeyttää viranomaisrooleja ja mahdollistaa erikoistumisen.

Terveystensuojelutoimenpiteitä toteutetaan laajasti eri sektoreilla, ja valvonnan, lainsäädännön sekä ohjauksen koordinointi ja yhteensovittaminen on olennaisen tärkeää.

Luku 4 - Ilmoituksenvarainen toiminta

Terveystensuojelulain 13 §:ssä säädetään ilmoitusvelvollisuudesta koskien terveystensuojelun kannalta merkityksellisiä toimintoja ja toimipaikkoja. Muistiossa todetaan, että mm. päiväkotien valvonta on erityisen tärkeää ja vaatii säännöllistä terveystensuojelullista riskien arviointia, sillä näissä tiloissa oleskelee säännöllisesti suuri määrä lapsia, nuoria ja aikuisia. Oppilaitoksissa keskeisiä valvonnan kohteita ovat ilmanvaihto, tilojen puhtaanapito, sisäilman laatu ja melutaso.

Nämä kohteet olisivat ilmoitusvelvollisia ja kuuluivat säännöllisen valvonnan piiriin, mikä on perusteltua.

Luku 5 - Talousvesi ja lämmin käyttövesi

-

Luku 6 - Jätteet ja jätevedet

-

Luku 7 - Asunnon ja muun oleskelutilan sekä yleisten alueiden terveydelliset vaatimukset

Muistiossa todetaan, että epäsiisteys liittyy usein syrjäytymiseen, mielenterveysongelmiin tai päihteiden väärinkäyttöön, mikä vaatii usein yhteistyötä eri viranomais tahojen välillä. Alaikäisten lasten tai kotieläinten ollessa kyseessä lastensuojelu- ja eläinsuojeluviranomaiset osallistuvat myös ongelman ratkaisemiseen. Olennaista on huomioida, että esimerkiksi kotisairaanhoidon ja sosiaalitoimen henkilöstö ovat ensilinjassa havaitsemassa erityistä epäsiisteystä. Selkeät toimintatavat ja prosessit ovat välttämättömiä ilmoittamista ja asian käsittelyä varten.

Luku 9 - Hautausmaat ja hautaaminen

Hautaamisesta ja vainajien käsittelystä säädetään terveystensuojelulain lisäksi myös hautaus toimilaissa (457/2003) ja kuolemansyyn selvittämisestä annetussa laissa (459/1973). Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö kohtaa työssään kuolevia ja käsittelevät vainajia, joten on tärkeää ylläpitää heidän osaamistaan tämän asiakokonaisuuden osalta.

Luku 10 - Tiedonhankinta, tarkastus ja valvonta

Pykälien tarkoitus on taata terveystensuojeluviranomaisten toimivaltuudet ja resurssit, jotta valvonta ja hallinnolliset tehtävät hoituvat tehokkaasti. Luku varmistaa viranomaisten kyvyn toimia terveystensuojelun tavoitteiden mukaisesti, erityisesti tilanteissa, joissa tarvitaan nopeaa reagointia terveyshaitan ehkäisemiseksi tai poistamiseksi. Lain suhde sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön vaitiolo- ja salassapitovelvollisuuteen tulee säädellä selkeästi, jotta se on ymmärrettävä kaikille toimijoille.

Luku 11 - Tutkimuslaboratoriot ja maksut

Muistiossa todetaan, että pätevyysvaatimukset ovat yleensä asianmukaisia, mutta käytännön valvonnassa, pätevyden todentamisessa ja asiantuntijoiden työn laadun valvonnassa on vielä

kehittämistä. On tärkeää kiinnittää huomiota tähän ja resursoida tarvittavaa osaamista, myös sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön osalta.

Luku 12 - Kiellot ja määräykset

Muistion mukaan pykälän nykyinen sanamuoto ei anna riittäviä keinoja puuttua terveydensuojelulain rikkomuksiin, ellei määräystä voida perustella välttämättömyydellä. On myös epäselvää, miten lainvastaisiin tilanteisiin voidaan soveltaa 53 §:ää, joka koskee viranomaisen päätöksiä ja hallinnollisia pakkokeinoja, kuten uhkasakkoja ja teettämisuhkia.

Uuden muotoilun vertailukohtana voisi mahdollisesti käyttää sosiaali- ja terveydenhuollon valvontalakia (741/2023): jos työntekijä tunnistaa yksikössään epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan asiakkaan/potilaan hoidon toteuttamisessa tai jonkin lainvastaisuuden, on hänellä siitä lain omavalvonnan mukaan ilmoitusvelvollisuus. Ilmoitusvelvollisuuden tarkoitus on turvata asiakkaan hyvä hoito, huolenpito ja hyvinvointi. Ilmoituksen tehneeseen henkilöön ei saa työpaikalla kohdistaa kielteisiä vastatoimia.

Luku 13 - Pakkokeinot ja seuraamukset

-

Luku 14 - Muutoksenhaku ja päätöksen täytäntöönpano

-

Luku 15 - Erinaisia säännöksiä

-

Tietojärjestelmät

-

Terveydensuojelulain hallintomenettelyjen arviointi ja kehittämistarpeet

-

Liite 1 Sosiaali- ja terveysministeriön asetus asunnon ja muun oleskelutilan terveydellisistä olosuhteista sekä ulkopuolisten asiantuntijoiden pätevyysvaatimuksista (545/5015)

-

Taloudelliset vaikutukset

-

Ympäristövaikutukset

-

Muut ihmisiin kohdistuvat yhteiskunnalliset vaikutukset

Muistion mukaan uudistus parantaisi väestön terveyttä kohdentamalla valvontaa riskiperusteisemmin. Ehdotukset ehkäisisivät elinympäristöstä johtuvaa sairastavuutta ja vähentäisivät terveydenhuollon kuormitusta sekä kustannuksia. Nämä tavoitellut vaikutukset ovat kannatettavia ja niiden toteutumista on syytä seurata.

Muistio toteaa, että lapset, ikääntyneet, pitkäaikaissairaat ja heikkokuntoiset henkilöt ovat herkempiä ympäristön haitoille, kuten helteiden vaikutuksille. Uudistuksessa nämä ryhmät on tunnistettu, ja niille on säädetty tiukemmat vaatimukset, kuten lämpötilarajat, mikä on kannatettavaa.

Lisätietoja STTK:ssa:

Ida Nummelin, sosiaali- ja terveystalitiikan asiantuntija

ida.nummelin@sttk.fi

Gylling Päivi
STTK ry.